

PROGRAMA D'ORIENTACIÓ I TRANSICIÓ A LA VIDA ADULTA DELS ALUMNES AMB DISCAPACITAT PSÍQUICA GREU

Dolors Hinojosa

Llicenciada en pedagogia. Màster en desenvolupament organitzacional. EAP de Gavà-Viladecans

Beatriz Félez

Diplomada en Magisteri. Llicenciada en Psicopedagogia. EAP de Sant Andreu

RESUM

Programa d'orientació i transició per a la vida adulta dels alumnes amb discapacitat psíquica greu

El procés de transició a la vida adulta de les persones amb discapacitat intel·lectual és complicat i encara ho pot ser més quan el tipus d'escolarització viscuda pels joves (i per tant les expectatives generades per ells i les famílies) difereix de les sortides professionals existents. Aquest és el cas del nostre alumnat amb NEEGiP que gaudeix del recurs USEE.

Aquest escrit justifica la necessitat de treballar i aprofundir en aquesta línia, descriu els diferents eixos del programa d'orientació i transició que en aquests moments s'està desenvolupant a l'IES per tal de facilitar el procés de transició a la vida adulta i activa d'aquests alumnes i, per últim, recull algunes de les conclusions estretes fins el moment.

ABSTRACT

Transition from high school to adult life for students with intellectual disabilities

Transition from high school to adult life for students with intellectual disabilities is complicated and can be even harder when their school experience is not related to their future career options. This is the situation of our students with important special educational needs assisted by the USEE (Support to Special Education Programme).

This paper justifies the need for further work and research along these lines. It also outlines the orientation and transition programme that is being developed in our high school to ease the process of transition from student to working adult. Finally, the conclusions reached from a preliminary evaluation of this programme are explained.

1. INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ

Els principis de la normalització i de la integració s'han anat reflectint clarament en el món educatiu, la inclusió dels nostres infants amb discapacitat a les aules ordinàries, és un fet cada cop més clar. La legislació i el treball de les administracions cada cop perfila més aquesta realitat. Però quan els nostres alumnes finalitzen l'etapa de la secundària, molts cops l'orientació, els recursos, la planificació i les sortides que s'ofereixen per continuar un itinerari inclusiu, no són possibles.

Conscients d'aquesta mancança, al nostre IES s'està desenvolupant aquest curs, impulsat des del Departament d'Educació en col·laboració amb l'EAP, un nou programa d'orientació adreçat als alumnes amb discapacitat intel·lectual greu que gaudeixen del recurs de l'USEE.

Malgrat els plantejaments inclusius del centre, s'ha optat per dissenyar un programa específic per tal de donar resposta a les necessitats que aquest tipus d'alumne presenta, especialment al segon cicle de l'ESO.

La transició a l'edat adulta no és fàcil però, quan parlem de persones amb discapacitat intel·lectual, aquest procés pot arribar a ser complicat i generar moltes incerteses i angoixes tant per la persona com pels seus familiars i professionals que treballen amb ells. Les principals dificultats que hem detectat en aquest procés de transició són les següents:

1. És difícil per a l'alumne una presa de consciència real de

la seva situació (costa molt de vegades ajustar les seves expectatives a la seva realitat personal).

2. Si l'etapa de l'adolescència comporta per la persona una sèrie de canvis en el desenvolupament personal, cognitiu, i maduratiu, amb els nostres alumnes aquests canvis són més difícils. És complicat, de vegades, que puguin compartir amb el tutor, família, professional, etc les seves inseguretats, pors, etc.
3. Les pors de les famílies. En aquest moment de finalització d'una etapa educativa, les famílies molts cops estan perdudes, també es senten insegures davant del canvi. Molts cops les seves expectatives tampoc són reals respecte als seus fills. Per altre banda els recursos i les sortides post obligatoris que se'ls ofereix moltes vegades són limitats.
4. Manca de confiança dels diferents professionals, i de les famílies mateixes per les possibilitats d'autonomia i d'integració en el món laboral ordinari.
5. Els recursos que ofereixen la majoria de zones per aquests alumnes són limitats i insuficients. Un projecte de vida que s'ha anat perfilant, es veu trencat per les sortides quan acaben l'ESO. Moltes vegades els centres ocupacionals són la seva única sortida a la zona.
6. La dificultat de vegades d'implicació i de coordinació de tots els serveis per ajudar al trànsit d'aquests alumnes (sobre tot centre de secundària i altres institucions).
7. La formació rebuda per aquests alumnes durant la seva escolaritat, no és l'adequada per després facilitar el seu trànsit a la vida adulta i activa. En general tots la part del

currículum que fa referència a les habilitats funcionals, és insuficient per incorporar-se al món del treball sigui específic (CET) o ordinari (metodologia de treball en suport).

- En els currículums d'aquests alumnes de vegades hi ha una sobre càrrega acadèmica de continguts escolars, oblidant-se l'àrea de formació i adquisició d'habilitats funcionals que facilitin la seva formació laboral, la seva integració en el món laboral i la seva autonomia i independència com a persona adulta.

La pròpia experiència en el nostre centre, el coneixement d'iniciatives i d'experiències que treballen amb persones amb discapacitat intel·lectual (en quan la seva formació professional i la posterior inserció laboral en l'empresa ordinària) tant al nostre territori com al País Basc, així com d'altres que ens apropa la literatura (sobre tot hem pres com a referència la de Verdugo, Pallisera i Figuera, Martínez, Mendía) ens ha portat a plantejar-nos una seguit de reflexions i situacions aquest curs 08/09, tant a nivell curricular com del procés orientador, per tal d'afavorir la transició a la vida adulta dels nois i noies.

- A nivell curricular, estem realitzant tot un treball d'habilitats i competències socials, d'autonomia personal i prelaborals que pensem que son necessàries perquè l'alumne pugui accedir a una vida el més independent possible en tots el aspectes (laboral, social, al lleure, a la llar...). Considerem que, especialment, als darrers anys de la secundària s'han d'afavorir els aprenentatges més funcionals en lloc d'insistir en qüestions acadèmiques que poc poden aportar en un futur en seva qualitat de vida.
- Quan l'orientació, pròpiament dita, a més a més del programa de visites (CONEIXEMENT i EXPLORACIÓ) que tradicionalment s'ha fet a 4t de l'ESO a tallers ocupacionals i centres específics de treball [1], hem dissenyat i estem portant a terme, amb els alumnes que sortiran aquest curs, un projecte de "VIVÈNCIA del mon laboral", en contextos reals de treball, la finalitat del qual és incrementar la autonomia, autoestima i autoconeixement dels alumnes i sobretot treballar "el dol" d'acabament d'una etapa i separació definitiva del seu entorn escolar[2].

A continuació explicarem els trets fonamentals d'aquest programa.

2. FINALITAT I ESTRUCTURA DEL PROGRAMA

El present projecte és encara un programa en experimentació per la qual cosa les accions desenvolupades en aquesta primera fase han estat adreçades només als alumnes amb discapacitat intel·lectual que estan a l'últim curs de l'ESO encara que, com ja hem dit, la transició a la vida adulta i activa s'hauria d'iniciar ja al 3r curs de l'ESO.

La seva finalitat principal és *capacitar i habilitar a l'alumnat que cursa 4t de l'ESO i gaudeix del recurs USEE per ser més competents en els plans personal, social i laboral així com facilitar la seva entrada a la vida adulta i activa*. Però també pretén, contribuir a donar més visibilitat a aquests alumnes dins de la comunitat per sensibilitzar-la i per donar a conèixer les possibilitats reals d'aquests nois i noies desmitificant la figura del discapacitat.

Aquest programa té 3 eixos fonamentals:

- EIX 1:** Programa per incrementar les habilitats socials, personals i laborals dels alumnes a la llum dels requisits (competències) que demanen les empreses[3] per tal que el treballador s'insereix laboralmente de manera satisfactòria al lloc de feina.
- EIX 2:** Accions adreçades al "Coneixement i exploració del mon laboral". Dins d'aquest eix trobem les activitats realitzades a l'aula per tal d'apropar a l'alumne al món laboral la qual cosa es complementa amb un planing de sortides a diferents tipus de centres (CO, CET, SOI...) de la zona i rodalies on poden conèixer *in situ* diferents tipus de feines i tasques que es desenvolupen així com les responsabilitats que impliquen.
- EIX 3: "Vivència del mon laboral"**. Consisteix en que cada alumne realitzi una estada curta a una empresa de la zona la qual li serà adjudicada tenint en compte les seves capacitats i interessos. Aquest eix és un punt clau en el procés de transició cap a la vida adulta d'aquests alumnes sobretot pel que ja hem comentat perquè els alumnes vagin assumint que l'etapa escolar ja s'acaba i coneguin el món laboral real.

A continuació, i abans d'aprofundir en cadascú d'aquests eixos, es detalla les fases de desenvolupament del projecte (i les tasques implicades) per tal d'entendre on ens situem ara mateix:

	1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre
EIX 1	<ul style="list-style-type: none"> Concretar quines son les habilitats "desitjables" per a la integració socio-laboral dels nostres alumnes. Valorar als alumnes a la llum d'aquesta proposta. Dissenyar un programa d'habilitats. 	<ul style="list-style-type: none"> Desenvolupament el programa d'habilitats. Avaluació continua. 	<ul style="list-style-type: none"> Desenvolupament del programa d'habilitats. Avaluació final.
EIX 2	<p>VISITES A CENTRES:</p> <ul style="list-style-type: none"> Cerca de centres a visitar i establiment d'un calendari provisional. Visita Fundació Cassià Just (CET i treball amb suport) <p>CRÈDIT: Comencem a treballar! M1: On treballa la gent?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Visita al centre TEAS (TO i SOI) Visita a Talleres Bellvitge. (TO i CET) Visita centre Ariadna (TO i SOI) Saló de l'Ensenyament. <p>M2: A la feina, vigila!</p>	<ul style="list-style-type: none"> Per concretar. <p>M3: I després de la feina, que?</p>
EIX 3	<ul style="list-style-type: none"> Explorar els interessos/capacitats laborals dels alumnes. Concretar entorns laborals on podrien realitzar els aprenentatges. Realitzar una proposta d'horaris dels nois, tasques a desenvolupar, suports. Realitzar proposta d'horaris dels professors acompanyants. 	<ul style="list-style-type: none"> Presentar la proposta a l'equip directiu per a la seva aprovació. Fer les modificacions pertinents, si s'escau, i començar: <ol style="list-style-type: none"> Carta i reunió amb les famílies. Reunió Direcció de l'IES amb responsables Centres. Començament de les pràctiques I. Valoració Continua. 	<ul style="list-style-type: none"> Pràctiques II Valoració final d'aquestes estades.

(Quadre 1. Fases de desenvolupament del projecte)

3. DESENVOLUPAMENT DELS EIXOS

3.1. Programa per incrementar les habilitats socials, personals i laborals dels alumnes

Després d'un treball de recerca de literatura i entrevistes amb una sèrie de institucions que pensem que tenen una experiència important en la inserció al món laboral ordinari de les persones amb discapacitat, hem extret aquelles habilitats i competències que pensem que són necessàries treballar a l'ESO per facilitar posteriorment l'entrada al món laboral dels nostres alumnes i per tal de poder accedir a una vida el més "independent" possible. Les habilitats les hem englobat en tres tipus de competències: Competències per una bona inserció al lloc de feina, les

competències per funcionar a la vida quotidiana i les competències socials.

- **Competències per a una bona inserció al lloc de feina:** Compren habilitats genèriques, conductes i actituds pre-laborals que prepararen a l'alumne per la futura integració laboral.
- **Competències per funcionar en la vida quotidiana:** Com-

pren habilitats i actituds que els portin a la consecució del màxim nivell d'autonomia i independència personal en la vida quotidiana a la llar.

Competències socials: Implica habilitats i actituds que ajudin als joves amb NEE a relacionar-se més amb la resta de la gent, desenvolupar confiança en si mateixos i integrar-se de manera satisfactòria en la feina i en la comunitat.

Competències	habilitats específiques	Actituds
Competències per a una inserció laboral adient	Acceptació de l'autoritat	Valoració del treball com una activitat relacionada amb l'adulesa Sensació de pertinença Actitud positiva i de respecte cap a l'altre Interès i curiositat. Voluntat i desig per aprendre Responsabilitat Valoració del treball ben fet Ajut i col·laboració Consciència de les limitacions i virtuts pròpies.
	Acatament i seguiment d'instruccions	
	Anàlisi de les tasques i interiorització de rutines	
	Autonomia en el desenvolupament de la feina	
	Gestió del temps (puntualitat, dedicació i canvi de rutina...)	
	Atenció i concentració en la tasca (durant períodes curts i llargs de temps)	
	Habilitat per a demanar i acceptar ajut	
	Prevenició davant dels riscos laborals associats a la feina que s'està desenvolupant.	
	Assumpció de responsabilitats	
	Assumpció de les conseqüències dels seus actes (i "aprendre" de l'experiència)	
	Habilitat per adonar-se quan s'estan fent les coses ben fetes (qualitat i quantitat) o malament (fracàs)	
	Habilitat per respondre positivament al fracàs	
	Acceptació i adaptació a canvis	
Habilitat per separar l'activitat personal de la professional		
Habilitat per cooperar		
Competències socials	Habilitat per saber escoltar	Sensació de pertinença Interès i curiositat Voluntat i desig per participar en diferents situacions social Actitud positiva i de respecte cap a l'altre Ajut i col·laboració Respecte per les conductes social i legalment acceptades i permeses) Consciència de les limitacions i virtuts pròpies.
	Autocontrol	
	Habilitat per expressar sentiments	
	Habilitat per expressar necessitats	
	Habilitat per expressar opinions personals	
	Habilitat per expressar drets	
	Habilitat per formular peticions o demandes	
	Habilitat per rebutjar peticions (saber dir no)	
	Habilitat per formular preguntes	
	Habilitat per presentar-se	
	Habilitat per presentar als altres	
	Habilitat per iniciar una conversa	
	Habilitat per mantenir una conversa	
	Habilitat per explicar alguna cosa (ordenar seqüències temporals)	
	Habilitat per donar les gràcies	
	Habilitat per fer compliments	
Habilitat per saber rebre compliments		
Habilitat per resoldre conflictes assertivament (no passiu ni agressiu)		
Habilitat per disculpar-se		
Competències per a la vida quotidiana	Utilitzar de manera funcional el càlcul i la lectoescriptura en la resolució de problemes de la vida quotidiana	Voluntat i desig per participar a la comunitat. Gaudiments de les oportunitats d'oci i temps lliure de la comunitat Valoració de la salut personal Valoració i cura de l'entorn Respecte per les conductes social i legalment acceptades i permeses) Consciència de les limitacions i virtuts pròpies.
	Recerca i obtenció d'informació (observació, demanda d'ajut, experimentació...)	
	Autonomia en el desplaçament	
	Ús dels serveis de la comunitat	
	Higiene i cura personal	
	Neteja i cura de la llar i dels objectes personals	
	Manteniment i cura de l'entorn (reciclatge)	
	Prevenició davant els perills	
	Conservació i elaboració de menjars equilibrats i adients a les necessitats del moment i de salut personal	
	Gestió del temps lliure	
	Habilitat per escollir entre diferents opcions la que més agrada o interessa	
	Ús de diverses tecnologies presents a la vida (ordenador, mòbil, telèfon, TV i DVD...)	

(Quadre 2: Competències que afavoreixen una major Qualitat de Vida. Font: Hinojosa i Féllez, 2008, document inèdit)

En funció d'aquesta classificació, vam elaborar una pauta d'observació per tal d'avaluar el grau de "competència actual" dels nostres alumnes. Els resultats obtinguts ens ha servit de a l'hora de programar diferents activitats (tan a dins com fora del centre) per tal de treballar amb els nostres alumnes les habilitats i actituds on tenien més mancances.

a) Objectius generals del programa:

- Desenvolupar les habilitats i actituds relacionades amb la capacitat pre-laboral i estratègies de transició a la vida adulta i activa.
- Augmentar la competència social, la iniciativa i la responsabilitat, la capacitat de desenvolupament en la comunitat, la pròpia cura d'un mateix, la resolució de problemes quotidians i la relació i comunicació amb l'entorn.

b) Descripció:

Qualsevol competència té un component d'habilitat, un altre d'actitud i un últim de conceptes. Per tant, el desenvolupament del nostre programa d'habilitats no ha estat aliè al marc curricular sinó que s'ha desenvolupat en relació:

- Per una banda, a les matèries en que els joves participen inclosos a l'aula ordinària. Bàsicament, les habilitats que es treballen a l'aula ordinària son les d'orientar-se pel centre, habilitats per a la gestió del temps i habilitats comunicatives amb companys i professors.
- Per l'altra banda, s'han tingut en compte els conceptes (seleccionats i adaptats per a ells) del currículum de Secundària que es treballen fora de l'aula ordinària (a l'USEE i altres espais del centre i l'entorn).

A continuació es sintetitzen les competències que prioritàriament es treballen a les diferents àrees.

	TUT ORI ES	MATE MÀTIQ UES	LLENG ÜES	ENTO RN	USEE			FEINA	PISCI NA	TALLERS	AULA ORDI NÀRIA	EMPRE SES
					ANGLE S	TEC NOL OGI A						
Comp. Socials	x		x	x	x			x			x	x
Comp. vida quotidiana.	x	x	x	x					x			x
Comp. per a la inserció laboral	x	x					x	x		x		x

3.2. Coneixement i exploració del mon laboral

Al segon cicle de l'Educació Secundària tothom té clar la necessitat de dissenyar intervencions per tal d'ajudar als alumnes en l'exploració del mon laboral. Aquest procés de recerca personal els aportarà dades que els orientin en la presa de decisions sobre el seu futur acadèmic i professional.

Amb l'alumnat amb una discapacitat intel·lectual important, és també necessària la posada en marxa d'aquests tipus d'accions tot i que la finalitat última no serà tant "afavorir la presa de decisions" sinó, i sobretot, fer sentir als joves que la vida professional és una cosa important en el mon adult. Tanmateix, aquesta formació, servirà com a preparació prèvia a l'estada en els centres laborals (eix 3)

a) Objectius:

- Adonar-se que ja no son nens i nenes sinó adults i que les persones adultes realitzen un treball.

- Conèixer que el temps laboral contribueix a l'equilibri i autorealització personal.
- Conèixer diferents oficis, els estris de treball i el producte resultat.
- Conèixer la importància i utilitat dels diferents oficis de cara a la societat.
- Ser conscients de la mobilitat i autonomia necessàries per desenvolupar una feina.
- Experimentar (role-play) diferents oficis i adonar-se de les habilitats necessàries per desenvolupar-los
- Prendre consciència de les pròpies habilitats i interessos personals envers el món laboral i els oficis.
- Ser conscient dels beneficis immediats del treball (econòmics)
- Ser conscients dels perills que s'amaguen darrera la feina i altres activitats del mon adult.
- Ser conscients que a la vida de les persones hi ha diferents temps: un temps per la feina, un temps per a la família i un temps personal.
- Conèixer i fer servir de manera adient els serveis de la comunitat.
- Desenvolupar estratègies per a la recerca d'informació i planificació del temps d'oci.

b) Descripció:

Com ja s'ha recollit abans, el coneixement i exploració del mon del treball s'ha portat a terme a partir de dos activitats: les visites als centres laborals i el crèdit: **Comencem a treballar!**

Aquest últim, té una durada anual i es divideix en tres mòduls o blocs de continguts:

Mòdul	Trimestre	Continguts
M1: On treballa la gent?	1	Feines, llocs, tasques, productes, habilitats, eines, beneficis
M2: A la feina, vigila[4]!	2	Prevenció i primers auxilis
M3: I després de la feina, que?	3	Coneixement de l'entorn, desplaçament, utilització recursos

3.3. Vivència del mon laboral

Amb aquesta "estada" es pretén que els joves amb NEEGiP puguin iniciar-se en oficis que requereixen un baix grau d'especialització acadèmica i tècnica i que potser (per què no?), en un futur, amb la formació idònia i amb més o menys suport, podrien arribar a desenvolupar.

a) Objectius:

- Conèixer i iniciar-se, al menys, en una activitat pre-vocacional.
- Posar en pràctica diferents competències transversals bàsiques a qualsevol feina: motivació, acceptació de l'autoritat....
- Prendre consciència de les pròpies habilitats i interessos personals envers el món laboral i els oficis.
- Veure la feina (el mon laboral) com alguna cosa propera i treure l'angoixa i pors que aquesta transició genera a nois i pares.

b) Descripció:

Selecció d'empreses i establiment d'acords: Per aquest curs s'ha aconseguit la col·laboració de dos empreses de l'entorn proper: un catering i un supermercat.

Lloc	Trimestre	Alumnes Assignats
Catering	2 (6 sessions)	2 alumnes
	3 (6 sessions)	2 alumnes
Supermercat	3 (6 sessions)	2 alumnes

Les tasques a desenvolupar pels alumnes estan relacionats amb el perfil professional d'auxiliar de cuina

i d'auxiliar de reponedor tot i que a l'hora de valorar l'estada dels nois no es tindrà tan en compte les habilitats relacionades amb el lloc de feina (per considerar que, amb el temps, es poden aprendre) sinó la maduresa i competències transversals necessàries pel desenvolupament de qualsevol feina: a) *Puntualitat*; b) *Acceptació de l'autoritat*; c) *Acatament i seguiment d'instrucció*; d) *Autonomia en el desenvolupament de la feina assignada*; e) *Atenció i concentració en la tasca*; f) *Continuïtat en la tasca*...

- *Preparació dels joves*: Com ja s'ha recollit, durant el primer trimestre, s'ha "preparat" als joves per a la seva estada en l'empresa a través del crèdit **Comencem a treballar!** i altres tallers.
- *Desenvolupament i seguiment d'aquestes "estades"*: Els joves, per parelles, han anat acompanyats pel seu tutor un dia a la setmana (dimarts o dimecres), durant un mes i mig, al centre o empresa assignada. En alguns casos, s'ha aprofitat per treballar, i sempre en estreta col·laboració amb les famílies, l'autonomia en els desplaçaments ensenyant als nois a viatjar sols en autobús (veure annex 1)
- *Valoració final*: La valoració final encara no està feta doncs ens trobem encara a la meitat del procés però si que s'està fent un seguiment de les "estades" tenint com a compte l'opinió de les empreses, les famílies i els mateixos alumnes (veure annexos 2,3,4)

4. APORTACIONS DE L'EXPERIÈNCIA I CONCLUSIONS

En general, i tenint en compte les dades obtingudes en la valoració inicial, podem dir que aquest programa ha permès als alumnes viure més experiències i a aprendre a moure's en situacions diverses, com és la del món laboral i l'entorn comunitari. Això ha afavorit un augment de relacions interpersonals i intercanvis comunicatius.

Quan els alumnes que han gaudit d'aquestes estades en empreses, han experimentat un canvi en la concepció que tenien sobre què és una feina remunerada. El nivell d'abstracció i raonament d'aquests alumnes presenta limitacions, per tant moltes vegades necessiten el contacte real amb les diferents experiències per entendre el funcionament i el significat de les mateixes.

Els alumnes han conegut el món laboral, l'han experimentat i són conscients de l'esforç que suposa guanyant nivells d'autonomia en el mateix (canvi de roba, ús responsable de la taquilla, manipulació d'aliments, cura de la higiene personal, etc.) Han entès el sentit de la responsabilitat i l'acatament d'ordres i respecte al cap o encarregat en un lloc laboral.

Han experimentat també un increment en l'autonomia personal (per primera vegada s'han desplaçat sols en transport públic)[5].

Han millorat en la seva autoestima, es veuen més capaços de fer coses per si soles.

Han guanyant en seguretat personal i autoconfiança. S'han sentit útils i estan motivades per continuar fent coses soles.

Respecte a les famílies han augmentat les expectatives laborals

dels seus fills, i veuen la importància i la necessitat, en aquesta etapa escolar, de prioritzar els aprenentatges funcionals sobre els acadèmics.

Respecte a les empreses, en aquest cas el catering, consideren que l'experiència, l'estada, ha estat força positiva i més fàcil del que creien al principi. Valoren la continuïtat d'aquestes estades tot i que consideren que s'hauria de buscar un altra "format" perquè fos valorat pels alumnes més enllà d'una mera sortida escolar. S'hauria de veure com l'inici de la transició del món educatiu al món laboral.

Aquesta experiència els permet reafirmar-se en la idea de que no cal tenir en compte l'EVO laboral a l'hora d'inserir als alumnes amb NEE. La conducta, les habilitats socials, la capacitat de fer vincles, l'acceptació de l'autoritat, etc. són més determinants que no pas el resultat d'aquesta valoració. Aquestes són les competències laborals transversals realment necessàries. La resta de tasques, vinculades a la feina, se n'aprenen. A les empreses hi ha tasques de diferents nivells només es tracta de trobar, per a cada treballador, "el seu lloc", amb els suports adequats si cal.

Notes:

[1] El dictamen de l'EVO Laboral continua sent determinant per a la sortida laboral de les persones amb discapacitat. Tot i que va perdent força degut a les nombroses crítiques que ha tingut per la manera en portar-se a terme aquesta valoració: es fa una avaluació poc profunda de l'alumne sense tenir en compte, la majoria de les vegades, dels centres educatius, dels professionals que atenen a l'alumne i de les pròpies famílies.

Per altra banda, es fa palesa la necessitat de trobar altres sortides laborals per aquests alumnes que donin una continuïtat a la seva inclusió escolar i social. Han estat a l'escola ordinària des dels tres anys i, en finalitzar l'etapa obligatòria, no tenen cap més resposta que els centres de treball especials o els centres ocupacionals. Sortides que, moltes vegades, no es corresponen amb la seva escolaritat i les seves expectatives.

[2] Aquesta por a la transició la pateixen tan els alumnes com les pròpies famílies. L'entorn escolar és viscut per ambdues parts com un entorn protegit.

[3] Per realitzar aquest punt hem entrevistat a una sèrie d'institucions amb experiència en la metodologia de treball en suport, a l'objectiu d'esbrinar quines competències i habilitats pensen que són fonamentals per treballar a la secundària i que facilitarien a l'alumne la inserció posterior a l'món laboral.

[4] Agrair la col·laboració i implicació de la C. Camacho, alumna del CAP de Psicologia, qui ha fet les pràctiques al centre i s'ha encarregat de desenvolupar gran part d'aquest mòdul durant el 2n trimestre.

[5] Veure protocol anexe 1

Referències Bibliogràfiques:

- Alvarez, V i García, C (1997). **Orientación vocacional de jóvenes con necesidades especiales. Un programa de transición a la vida adulta**. Madrid: EOS.
- Arteaga, L; Nus, P; Muñoz, L; Palomar, M (2004). **Habilidades de autonomía personal y social**. Col·lecció Integración Social. Barcelona: Altamar.
- Caballo, V.E (1987). *Teoría, evaluación y entrenamiento de las habilidades sociales*. Valencia: Promolibro
- Díaz-Aguado M.J et al. (1995) *La evaluación de la competencia social a través del conocimiento de estrategias de interacción con los compañeros*. En Díaz – Aguado M.J. et al. **Instrumentos para evaluar la integración escolar** (Cap. 3), Madrid: ONCE.
- Golstein, A.P; Sprafkin, R.P; Gershaw, N.J y Klein, P (1989). **Habilidades sociales y autocontrol en la adolescencia**. Barcelona: Martínez Roca.
- Guerrero, C (2002). **Formación ocupacional de las personas con discapacidad**

- psíquica. Barcelona: Ariel.
- Martínez, R.N (2002). **Juventud y discapacidad. Programas y herramientas para facilitar la transición a la vida adulta.** Bilbao: Mensajero
- Monjas, M.I (1992). **La competencia social en la edad escolar. Diseño, aplicación y validación del "Programa de Habilidades de Interacción social"**. Tesis doctoral. Universidad de Salamanca.
- Monjas, M.I (1993). **Programa de entrenamiento en habilidades de interacción social. PEHIS.** Salamanca: TRILCE.
- Palliserà, M; Fullana, J; Vilà, M; Santiago, J; Cardona, M (2008). **Anem a treballar. Programa de formació sociolaboral. Quadern de l'educador.** Col·lecció: Dos punts. Girona: Universitat de Girona.
- Paula, I (2000) **Habilidades sociales: Educar hacia la autorregulación. Conceptualización, evaluación o intervención.** Barcelona: ICE –Horsori.
- Verdugo, M.A. (1989). **Programas conductuales alternativos I: Habilidades Sociales.** Madrid : MEPSA.

Correspondència amb les autores: Dolors Hinojosa Melgar. Llicenciada en pedagogia. Màster en desenvolupament organitzacional. EAP de Gavà-Viladecans. E-mail: dhinojos@xtec.cat. Ana Beatriz Féliz Rodríguez Diplomada en Magisteri. Llicenciada en Psicopedagogia. EAP de Sant Andreu. E-mail: abfelez@gmail.com

ANEX I: Protocol per treballar l'autonomia en els desplaçaments

Recordar:

1. Que les alumnes esmorzin a casa
2. Que portin la roba per canviar-se. Si porta bata millor.
3. Que portin la tarja de bus , fotocòpia del D.N.I i la tarja sanitària.
4. Que portin la clau de la "taquilla".
5. El meu telèfon és el xxxxxxx

Indicacions:

Anada

8'50h la Maria Teresa y la Maite recullen a Siguid i Raquel a l' IES i marxen a la parada del bus de la carretera.
- La Raquel ha de recordar al Marcel·lí que sortirà 10' abans de classe!!!

Entre les 9'00h i les 9'10h les alumnes han d' estar a la parada d' autobusos (el bus passa entre las 9'10 o '15, si tot va bé)

- Bea fa una trucada perduda a la Teresa CONFIRMANT que ja està esperant a la parada del bus.
- Alumnes: esperar el número 96 (localitzar-lo i parar-lo. Pujar i picar).

*Recordar que hi ha 4 parades, després el MC Donalds i demanen parada.
Confirmar que és la parada localitzant la benzinera*

- Pares: comentar al conductor de l'autobús que anem passada la parada del Mc Donalds. Que si les noies s'obliden d' avisar que el conductor els indiquin que han de baixar. La Teresa fa una trucada perduda a la Bea dient que les noies ja estan al bus.
- Quan la Bea recollí a les alumnes, li fa una altra trucada perduda a la Teresa per què sàpiga que tot va bé
- A les 9'30h les alumnes ja d' han canviat la roba i estan ja en el seu lloc de treball.

Tornada

Sortim sobre les 13h, si no hi ha cap complicació.

El primer dia només faran el camí d'anada per no presionar-les molt, però els pares les esperen ja al restaurant "Alhambra", al costat de la carretera. S' ha d' estar cap a les 13'30h.

Per les tres sessions següents farem el mateix protocol però a l'inrevés.

- La Teresa confirma que està ja a la parada de recollida.
- Bea fa una trucada perduda per indicar que les noies pugen al bus i informen al conductor.
- Les alumnes es fixen en el trajecte.

*Fixar-se en que es passa per davant de l'Ajuntament
Fixar-se en que es passa pel restaurant xinès. Sol·licitar parada.*

- Quan arriben a la parada, la Teresa confirma que tot està correcte.

ANEX 2: Entrevista a les empreses

1. Vau dir-nos que l'EVO laboral no era requisit imprescindible a l'hora de contractar personal. Després d'aquesta experiència, continueu pensant el mateix?
2. Quines habilitats valoreu a l'hora de d'iniciar la tasca laboral a la vostra empresa?
3. Quines habilitats heu treballat amb la M i la R? En quin grau s'han assolit? Quines han costat més? i menys? Han necessitat algun tipus de suport? Quins i com s'han aplicat?
4. Com valoreu aquesta experiència en trets generals? Penseu que venien bé treballats des de l'institut o s'haurien de treballar algunes habilitats encara més?
5. Què demanareu de cara als alumnes que us arribaran al tercer trimestre?
6. Penseu que aquests alumnes amb un treball de formació laboral previ poden inserir-se en el mercat laboral ordinari amb suport?
7. Altres suggeriments o aportacions.

- 1.- ¿Como valoráis el trabajo de orientación realizado en colaboración con la Fundació Cassià Just?
¿Por qué?.....
- 2.- ¿Qué pensáis que ha aprendido vuestra hija?
2.1.- ¿Ha cambiado su percepción sobre lo que es un trabajo?
SI NO ¿Por qué?.....
- 2.2.- ¿Ha incrementado su autonomía?
SI NO ¿En qué ámbitos?.....
- 2.3.- ¿Que habilidades laborales pensáis que ha ganado o incrementado?.....
- 2.4.- ¿Pensáis que esta experiencia ha podido repercutir positivamente en su autoestima y madurez?
SI NO ¿Por qué?.....
- 3.- ¿Cómo creéis que ha vivido estas "prácticas" vuestra hija?
o Se ha sentido feliz / Se ha sentido triste-obligada.
o Se ha mostrado segura y motivada / Se ha mostrado nerviosa y ansiosa.
o Tiene ganas de continuar trabajando / No tiene ganas de trabajar. Ha sido una experiencia puntual y punto.
- 4.- ¿Recomendáis este tipo de experiencia para otros cursos? ¿Pensáis que se debería institucionalizar en el centro educativo?.....
- 5.- ¿Propondrías alguna mejora en la organización?.....
- 6.- ¿Priorizáis esta actividad a los aprendizajes (mates, lengua...) que vuestra hija haría en el IES el día que sale fuera?
SI NO ¿Por qué?.....
- 7.- ¿Pensáis que vuestra hija es capaz de realizar un trabajo en una empresa ordinaria con "soporte"?.....

1.- Quina cosa t'ha agradat més d'aquestes pràctiques?.....

* Per complementar la pregunta o per si no saben contestar, ajudar-les a prioritzar la següent llista:

- viatjar sola al bus.....
- conèixer gent.....
- desenvolupar una feina com la gent gran.....
- ser responsable (voler i fer les coses sense que m'ho diguin i bé).....
- aprendre a fer coses noves a la cuina (quines coses?).....

2.- T'ha costat aprendre molt les tasques? SI NO

Has necessitat molta ajuda? SI NO

Qui t'ha ajudat? L'encarregat i/o els companys?.....

Què penses que saps ara fer molt, molt, molt bé?.....

3.- Com t'has trobat quan anaves a la cuina? Per què?

- Molt feliç i contenta ----- Trist i sense ganes.
- No tenia por ----- Tenia por.
- Tenia vergonya ----- No tenia vergonya.
- Recolzada i ajudada ----- Sola i perduda.

4.- T'agradaria continuar treballant? SI NO

En el mateix lloc o provar un altra lloc? Quin?.....

5.- Animaries als teus companys a viure aquesta experiència? SI NO

Que els hi dirieu?.....

